

ULOGA CRKVE U ODGOJU I KULTURI DANAS (II)

Ante Kusić

CRKVA I KULTURA

Kultura je »cjelima običaja i uredaba, koje se odnose na obitelj, državni poredak, privredu, rad, moral, ponašanje, pravo i način mišljenja...«³⁰ Mi se ovdje ne možemo baviti pojedinim granama kulture, kao što su: antropologija kulture, morfologija kulture, filozofija kulture, psihologija kulture, psihopatologija kulture, sociologija kulture, i slično. U ovom prikazu govoriti ćemo zaokruženo o pitanju *Crkva i kultura danas*. S riječi kultura označavaju se danas u službenim crkvenim dokumentima »sva sredstva pomoću kojih čovjek uljepšava i tumači mnogostruke darove duše i tijela, pomoću kojih nastoji čitavi svemir dovesti pod svoju vlast znanjem i radom, pomoću kojih čini humanijim društveni život kako u obitelji tako u čitavu građanskom društvu — posredstvom privikavanja i raznih ustanova; konačno, pomoću kojih izražava, pripočava i čuva u svojim djelima iskustva i duhovne težnje u tijeku vremena, da bi sve to moglo poslužiti za napredak mnogih, dapače čitava ljudskog roda.«³¹

Svoja shvaćanja o kulturi Crkva formulira u poglavlju o Unapređivanju kultura u Konstituciji Radost i nada,³² kao i na mnogo drugih mjesta u ostalim službenim dokumentima Drugog vatikanskog sabora. U Konstituciji Radost i nada polazi se od postavke da je »vlastitost ljudske osobe to da čovjek može dostići razinu... doista ljudskog života samo pomoću kulture, tj. kultivirajući dobra i vrednote same naravi. Stoga, gdje god se radi o ljudskom životu, narav i kultura uvijek su usko povezane.«³³ Izrazom »narav« obuhvaća se svako događanje što ga izvodi priroda prepuštena samoj sebi (oblici zemaljske kore, ruda i kristala, rast i razvoj organizma, itd). Izraz »kultura« obuhvaća sve ono što čovjek izvodi svojim djelovanjem, kao razumno i slobodnovoljno biće. Samo čovjek »stvara« kulturu, a sve druge životinjske vrste žive »po naravi«. Kao kulturno biće čovjek je »homo faber — proizvođač«, i kao proizvođač, on je »homo sapiens — obdaren pameću«. U našem kontekstu, »narav« označava sve ono što je neobrađeno, sirovo, neoblikovano, neuljepšano ili divlje, dok »kultura« označava sve ono što je čovjek obradio, oblikovao, uljepšao svojim djelovanjem.

Narav i kultura

Kako to slikovito izražava Romano Guardini, razlika između naravi i kulture jest kao između dubine i visine, gdje »narav« razotkriva dubi-

³⁰ Usp. Friedrich Dorsch, *Psychologisches Wörterbuch*, Richard Meiner Verlag, Hamburg, 1963, 197.

³¹ *Enchiridion Vaticanum*, II Concilio Vaticano II, 7. ed., Edizioni Dehoniane, Bologna, član 1493.

³² Nav. dj., član 1492—1532.

³³ Nav. dj., član 1492.

nu nečega, dok »kultura« upućuje na razvojnu visinu nečega. U svakom pak slučaju, »narav« svraća pogled na prošlost, dok ga »kultura« okreće prema budućnosti. Narav je »konzervativna«, a kultura je »progresivna«. Ako je neko »kulturno« djelo takvo da čovjeku donosi štetu, da ga kvari, bilo fizički ili moralno, to djelo nije naravno, nego protunaravno. Ljudi koji radi »kulture« zanemaruju ritmove »naravi«, gube dubinu i izvor pravih kulturnih nadahnuća; oni zapravo u sebi guše kulturne sposobnosti, upadaju u razne oblike neurotičnosti, otuđenja, frustracije. Ako tako idemo do zadnjih uključnica, slijedit će konsekvencija da je »kultura« u svojoj biti oblikovanje naravi u osobnost tj. — u istinsko samoostvarivanje čovjeka kao pojedinca unutar svijeta. Po »naravi« čovjek je nepotpun, dok ga »kultura« ne dopuni u osobnost.³⁴ Kulturološka dopuna čovjeka u osobnost ide za tim da se čovjeka izобрази i preobrazi, i to u pravcu određenog ideala, uzora ili modela, po kojem živi i usmjerava se u svom rastu i djelovanju. Ideal je za čovjeka usmjerivač života i nadahnjivač ponašanja, ideal mu nije samo predmet spoznaje, nego također motivacija djelovanja.³⁵ Osobnost čovjek postaje, kako se lapidarno izražava filozof Henry Bergson, radeći sam na sebi — »Creation de soi par soi — stvaranje sebe pomoću samog sebe«. Tu se onda od »svijeta naravi« stvara novi »svijet kulture«, prema određenom Idealu. Tko u sebi nosi kulturu, sposoban je unašati je i u izvanjsku prirodu. Kultura preobražava čovjekov »ja — ono« odnos, koji mu pripada po »naravi«, u odnos »ja — ti«. Odnos »ja — ono« znači: biti u svijetu s drugim »stvarima«; odnos »ja — ti« znači: biti u svijetu u društvu s drugim »osobama«, ljudima, sa su-čovjekom. Osobnost na tom stupnju kultiviranosti prima novo svojstvo — povezanosti s drugima. Osobnost nije samo »amor sui«, nego također »amor alterius«. Preko spoznaje i ljubavi sve se više čovjek povezuje s drugima, i onda mu se počinje otvarati transcencija, onostranost, koja prelazi preko vlastitog Ja i njegovih granica i usmjerava se prema Beskonačnosti. Međutim, i unatoč ovako na prvi pogled jasnim formulacijama, ostaje u kompleksu svega toga mnogo mogućih problema. J. J. Rousseau je 1749. godine postavio tezu da kultura čovjeka više iskvare nego li oplemeni. Doista i događa se tako, ako čovjek razvija npr. samo tehničku kulturu: jednostrani razvoj i korištenje uma bez paralelnog rasta kulture srca unaša u čovječju osobnost sve gore oblike nesklada, i s time čovjeka — depersonalizira. Tehnika prijeti već sada mogućnošću da uništi svog vlastitog stvaraoca: već sada čovjek ne zna efikasan način kako da se oslobodi od ugroženosti djelat što ih je sam načinio: »Homo miles — čovjek vojnik« može uništiti »homo faber-a — proizvođaoca«; »homo creator« može uništiti »homo sapiensa«.

Suvremeni crkveni dokumenti govore o pluralitetu kultura, pravu svih ljudi na kulturu, o državnoj vlasti koja se mora brinuti da svi ljudi dobiju doličan stupanj kulture, o vjeri i kulturi, o čovjeku i kulturi, o obitelji i kulturi, o kulturi i ljudskom napretku, o mnogostrukim antinomijama u kulturi, o Crkvi — koja »skuplja i poštuje sve pozitiv-

³⁴ Anton Trstenjak, *Kršćanstvo i kultura*, Tinje, Dom prosvete, 1975, 23—24.

³⁵ Anton Trstenjak, nav. dj., 38—39.

ne elemente svake kulture«, o kršćanskom animiranju kulture, o autonomiji i slobodi kulture, o kulturi mase, o kulturi i pastoralnom radu, o humanističkoj i znanstvenoj kulturi u crkvenim školskim ustanovama, itd. Iz šarolikosti problematike, dade se naslutiti da Crkva i danas smatra kulturu i njezin razvoj jednim od najvažnijih područja svoje aktivnosti — vjerna tradiciji biblijske Geneze po kojoj je Bog odredio da čovjek »dade ime«, tj. potruđi se da upozna svaku stvar u svijetu.

O svakom pojedinom od spomenutih pitanja nije moguće ovdje govoriti. U ovom prikazu pokušat ću zacrtati u globalu profil kršćanski kultivirane osobnosti i osvijetliti neke današnje radne metode Crkve u utjecanju na razvoj kulture. Na temelju suvremenih liturgijskih tekstova pokušat ću dati obrise profila osobnosti koju Crkva kroz školu liturgijskog kultiviranja čovjeka želi stvoriti.

Liturgija i kultiviranje

Danas Crkva traži nove pristupe u dušu čovjeka, računajući s tim da je čovjek danas sve više zahvaćan duhom potrošačkog mentaliteta, koji onda za sobom povlači krupne uključnice u pitanjima orijentacije u kultiviranju čovjeka. Da li odgajati čovjeka za »ideale«, ili odbaciti svaki ideal?! Zbog toga Crkva postavlja pitanje: »Što treba učiniti da svi ljudi na svijetu sudjeluju u dobrima kulture, dok istovremeno specijalistička kultura postaje sve profinjenija i kompleksnija... Ljudska kultura mora se danas razvijati na način, da čitavu osobu čovjeka podjednako usavršava u njezinu integritetu«, kako bi »svi ljudi, posebno kršćani, mogli sjediniti se u jednoj ljudskoj obitelji.«³⁶ U nadahnuću takvih stavova postaju danas ideje vodilje u liturgijskom kultiviranju čovjeka npr. ove: »Sloboda za odgovornost«, »Krist — uzor za čovjeka«, »Posvećenje nije privatna stvar«, »Budućnost znači: naprijed, ne nazad«, »Čovjek kao put k Bogu«, »Ne više 'dragi Bog', nego 'Bog ljubavi'...«, »Ne osamljeno, nego zajednički«, »Krist ne poznaje granica«, »Odgovornost za čovječanstvo«, itd. — To su redom samo naslovi suvremenih misnih obrazaca, koji idu za duhovnim kultiviranjem današnjih ljudi. Masovno oplemenjivanje odn. kultiviranje duha danas je potrebno, pa Božji narod moli: »Nebeski Oče!... Prelazili smo preko potreba drugog čovjeka. Odbijali smo suodgovornost za izgradnju svijeta koji bi bio dostojan čovjeka. Nismo uzimali dovoljno ozbiljno Tebe kao mjerilo našeg kršćanskog djelovanja... To nam je žao. Htjeli bismo se obratiti. Ti nas izliječi... po Isusu, našem Gospodinu i Bratu. Amen.«³⁷ Okorjeli egoizam smatra se najvećim neprijateljem za kultivirajuće oplemenjivanje osobnosti, pa Crkva moli za »vrednotu zajedništva«, i da nam Bog pomogne »otvoriti pogled i dade široko srce za čežnje drugih ljudi...«³⁸

Različite liturgijske pjesme trebaju dati životnu snagu i poticaj za kultiviranje srca: »Mi svi hoćemo da budemo braća... Mi želimo svi

³⁶ *Enchiridion Vaticanum*, nav. izd., član 1497—1503.

³⁷ Usp. Josef Bommer, *Bussgottesdienste für Weihnachten und Ostern*, Modell 1, 1.

³⁸ Usp. *Mit Gott reden*. Gebete für Gottesdienst und Alltag, 147.

biti sluge jedni drugima, i snažno ruke stisnuti; ne želimo hinjenu pravednost i ruku drugome ne pružati... Svi hoćemo braća biti, i istinsku ljubav živjeti...³⁹

Kultiviranje zahtijeva široku društvenu angažiranost pa vjernici mole da nam Bog pomogne osloboditi se mišljenja prošlih generacija da je »vjera — tek privatna stvar«. Naše mišljenje i djelovanje djeluje na cjelinu društva, a »spasenje« duše ne smijemo krivo shvaćati kao nekakvo »privatno vlasništvo«. ⁴⁰ Osim toga, Božje kraljevstvo ne sastoji se tek u »onostranom životu«, nego ono »počinje već ovdje pored nas«, pa trebamo nastupati »protiv nepravednih odnosa među ljudima«, govori se u misnoj molitvi. ⁴¹ U svojoj koncepciji kultiviranja Crkva i danas nastupa braneći revoluciju bez upotrebe drastične sile. Taj stav kršćanstva izrazio je Martin Luther King riječima: »Sila bez ljubavi biva bezobzirna i zloupotrebjavana«. Stoga jedan misni tekst govori: »Gospodine!... Tvoje oružje nije bilo mač, nego ljubav. Oslobodi nas od iluzije da bismo mogli stvoriti mir pomoću nasilja, i učini nas zahvalnim prema svim ljudima koji rade na uspostavljanju pomirenja.« ⁴² Edgar Morin zapaža kako današnja potrošačka civilizacija zarobljava duše, ne samo prostore, te da time ona postaje novim oblikom kolonizacije. Obožavanje trenutka i neodgovornost u užicima karakteriziraju takvu civilizaciju, pri čemu se bližnjega doživljuje mnogostruko kao »tijelo«, kao predmet, te osobnost čovjeka biva ugrožena pomanjkanjem društvenog zajedništva. To dokazuju danas: paktovi — nadahnuti međusobnim neprijateljstvom, koncentracioni logori, blokovi, križarske vojne, ratovanje živaca, psihičke zavjese što ljude razdvajaju, zatim — kult filmskih zvijezda, playboja, erotika, gangsterizam i ekscentrički hedonizam. Marksistički filozof Salvatore di Marco stoga govori o »ateizmu 'više vrijednosti'...«, što ga označavaju kult tehnološkog fetišizma, znanstvenog praznovjerja i prezira najdubljih vrednota humanosti.

Računajući s time da i rat i mir započinju u srcu čovjeka. Crkva nastoji kroz svoje liturgijske funkcije kultivirati ljudsko srce, upućujući ga na mir. Stoga se u jednoj molitvi vjernika kaže: »Svaki koji reče: Ja želim svoj mir... To se mene ne tiče — taj nije za mir. Molimo Te, Gospodine, učini da budemo za mir...«⁴³

Moderne kreposti

U današnjem kultiviranju osobnosti s razlogom se govori i o nekim »novim«, modernim krepostima. Navodi ih Konrad Wickler i Heinrich Klomps u prikazu suočenja Deset zapovijedi Božjih s biološkim normama životinjskog ponašanja. Te »moderne« kreposti jesu:

— oslobođenje od predrasuda, strahopoštovanje;

³⁹ Nav. dj., 198.

⁴⁰ *Motivmessen für Jugendliche*, 1972, 50 i dalje.

⁴¹ Nav. dj., 78 i dalje.

⁴² Nav. dj., 198 i dalje.

⁴³ Friedrich Dietz, *Gott lädt uns ein zum Mahl*. 1975, 113.

— odvažnost (nastupanje za vlastito uvjerenje, kao i za slabijega kojem se čini nepravda, bez strahovanja pred moćnicima);

— kolegijalnost (temeljiti zajednički rad uz spremnost žrtvovati osobne ambicije);

— diskretnost (mudra suzdržljivost u govorenju, osobito o privatnim stvarima drugog čovjeka);

— suradost kao nužna dopuna supatništva; — prijateljstvo (dati se nagovoriti); — opuštenost (temperamentna unutarnja sloboda spram stvarnosti); — pouzdanost (konkretna vjernost u praksi), gospodarenje sobom, strpljivost, poniznost kao budna unutarnja spremnost na uslugu.⁴⁴ U kontekstima kultiviranja na osnovi takvih kreposti Crkva danas moli: »Gospodine, nemiri u ovom svijetu počinju... u našim srcima, jer još nismo svladali čežnju za gospodarenjem. Daj nam Tvoj Duh, Duh širine, koji nas oslobađa od takva mišljenja.«⁴⁵ Danas se naglašava ideja o čovjeku kao Božjem »suradniku« u smislu da kršćanin ne smije »ostati skrštenih ruku« u konkretnim potrebama drugih ljudi.⁴⁶ U jednom tekstu svećenik predmoli: »Ljudi ove zemlje su obespravljani; narodi su potlačeni; sloboda savjesti i religije bivaju im uskraćene!« Puk na to odgovara: »Mi smo poslani da pomognemo svima onima koji su zlostavljeni, i da kažemo kako je došao Božji čas...«⁴⁷ Zbog takvih i sličnih stanja Crkva se trudi da oslobodi čovječanstvo od opasnog individualizma potičući na nesebičnost i evanđeosko služenje.

Liturgijski tekstovi jasno govore kako Crkva ne smije biti nikakav »vjerski getto, nego solidarnost proširena na čitavi svijet«.⁴⁸ »Samo jedan za drugoga možemo izvršiti mnogostruke zadatke, koje si Ti, Gospodine, postavio nama i svim ljudima... Daj da stalno sve bolje spoznajemo, kako samo tada možemo sudjelovati u dobroti svijeta, ako surađujemo sa svim ljudima, koji teže prema zbiljskom napretku čovječanstva...«⁴⁹ Manfred Metzger postavlja jasno pitanje: »Stojimo li mi kršćani na putu Kristu?!«, i zapaža da »pravi neprijatelj Crkve nije ateizam, bezvjerstvo, nego njezino vlastito nevjerovanje«.⁵⁰ Zbog toga Crkva doziva u pamet svima da »kultura mora biti stavljena u odnos prema integralnom savršenstvu ljudske osobe, prema dobru zajednice i čitava ljudskog društva«, razvijajući čovječje sposobnosti »divljenja, intuicije, kontemplacije..., oplemenjujući vjerska, moralna i socijalna čuvstva« i nikada ne povređujući »granice općeg dobra«.⁵¹ Putem liturgije Crkva nastoji poučiti ljude kako je »mir nešto više od sprečavanja rata i nasilja, nešto više od ravnoteže sile i snaga...; mir je »radije mišljenje i držanje prema drugim ljudima i narodima, i to mišljenje

●
⁴⁴ *Die Biologie der Zehn Gebote*, 1971, 219.

⁴⁵ Walter Rupp SJ, *Neue Gottesdienste für heute*, 1973, 227.

⁴⁶ Nav. dj., 227.

⁴⁷ Nav. dj., 242.

⁴⁸ Franz Franzen, *Motivmessen*, 2., 1970, 19.

⁴⁹ Nav. dj., 19.

⁵⁰ Nav. dj., 42.

⁵¹ *Enchiridion Vaticanum*, nav. izd., član 1514—1518.

i držanje moraju početi u našim vlastitim srcima«. ⁵² Oplemenjivanje postavlja zahtjev ozračja opuštenosti koja omogućuje stvaranje kulturnih djela. Za to ozračje Crkva moli: »Gospodine, daj da nikada ne budemo bez srdačnosti, nikada sitničavi i uskogrudni, nikada zlopamtila i osvetoljubivci. Daj nam sposobnost opraštati, zaboraviti, te služiti miru na zemlji...⁵³ Oplemenjivanje uključuje i stanovitu radost života. Pedagog Michael Pfliegler piše oštromno: »Nnije li značajno da onima koji nemaju humora u najviše slučajeva nedostaje i ljubav! Jao dobrim mislima, jao istini koju uzima u usta čovjek bez humora. Humor čini čovjeka spremnim za spoznaju sebe samoga. Dokle god kršćanin bude djelovao u svijetu, on neće moći oskudijevati na humoru«. Crkva u svojim liturgijskim tekstovima potcrtava da »ozbiljnost života i veseli humor« idu skupa i moli posebno za crkvene poglavare i učitelje da im Bog daruje »vedri smisao za humor, kako oni ne bi zbog prenamaglašenog pravovjerja i čudoredne strogosti postali neljudi...⁵⁴

Borba za pravdu i prava čovjeka

Ne samo kroz odgoj duha liturgijskim tekstovima i funkcijama nego i kroz sasvim praktična djela i pothvate Crkva ide posebno danas za odgajanjem ljudskog srca i ljudske osobosti u njezinoj cjelini. Na osnovu načelâ Drugog vat. sabora — onih o »pluralitetu kultura« (II Concilio Vaticano II, art. 1494, 1495), o »autonimiji i slobodi kulture« (art. 1515, 1518), o »pravu svih ljudi na kulturu« (art. 1519—1521) — Crkva se otvoreno bori protiv rasizma i svih oblika etničkog egoizma te ističe potrebu »autentičnog obraćenja srca«. Upravo na to podsjetio je nas današnje ljude msgr. Edward Mc Carthy, nadbiskup u Miamiu, u svom pastirskom pismu o problemima iseljenika i etničkih manjina, doseljenih u vrlo velikom broju u državu Florida u USA. Mc Carthy upućuje iseljenicima iz Haitija riječi da će se Crkva i dalje boriti za pravdu, zahtijevajući da haićanski iseljenici dobiju obrazovne programe koji će razvijati njihovu vlastitu kulturu. Razlog za oštar nastup nadbiskupa jest rasulo mnogih haićanskih obitelji zbog zanemarivanja endogenog kultiviranja iseljenika od strane službenih vlasti.⁵⁵ Slično tome, američki biskupi, na svojoj Generalnoj skupštini, sakupljeni u Washingtonu, u svome pastirskom pismu za konac 1985. — na temu *Katolička socijalna nastava i američka privreda* govore: »Mi preporučujemo da Sjedinjene države poduzmu bitne mjere, da se smanji opterećenje dugova najsiromašnijih naroda... Sjedinjene Države imaju najvažniju ulogu na međunarodnoj pozornici i golemu odgovornost upotrebiti tu moć u službi ljudskog dostojanstva«. ⁵⁶ Prednjačeći na toj liniji, papa Ivan Pavao II, u povodu Međunarodne godine mladosti, govori mladima: »...Nasilje i nepravda imaju duboko korijenje u srcima svake osobe..., u svakodnevnom mišljenju i ponašanju čovjeka... Budućnost mira i budućnost čovječanstva posebno je povjerena temelj-

⁵² Alfred Schilling, *Motivmessen 1*, 1970, Modell 38.

⁵³ Alfred Schilling, nav. dj., Modell 48.

⁵⁴ Franz Franzen, *Motivmessen 2*, 1970, Modell 36.

⁵⁵ Usp. *Katholische Unesco Informationen*, Oktober—Dezember 1984, 40.

⁵⁶ Nav. dj., 40.

nim moralnim odlukama, koje treba da stvori jedna nova generacija ljudi i žena... Vi ste, mladi, ispunjeni gladom za mirom. Vi ste uznemireni zbog velike nepravde koju vidite oko sebe... Vi trpíte od toga što vidíte na daleko prošireni glad i pothranjenost... Vi se osjećate ugroženi zbog nezaposlenosti, a mnogi od vas već žive bez posla i bez izgleda na aktivnost ispunjenu smislom. Vi ste uznemireni zbog velikog broja ljudi... koji ne mogu ostvariti svoja osnovna ljudska prava kao pojedinci ni kao zajednice«...; Papa nastavlja potičući mlade da uzmu za svoj životni ideal »vrednotu mira, vrednotu pravde i vrednotu sudjelovanja«. ⁵⁷ Na linijama takva kultiviranja danas surađuje s UNESCO-m oko 20 nedržavnih katoličkih međunarodnih organizacija, kojima je priznat savjetodavni status u odlukama UNESCO-a. Zbog svoga izuzetno velikog značaja za kulturu, od svih država članica UNESCO-a, na 8. sjednici Komiteta UNESCO-a za svjetsku baštinu, u listopadu 1984. u Buenos Airesu, jednoglasno je prihvaćen prijedlog i donesena odluka da Vatikanski Grad, kao država: — Sveta Stolica, uđe u listu kulturne baštine svijeta, ostajući tako pod neposrednom zaštitom OUN-a. To je prvi put u povijesti da ne samo jedno mjesto, jedno dobro, jedan grad koji pripada nekoj državi, nego jedna država u svojoj cjelini biva priznata kao kulturno dobro koje ima karakter kulturne baštine čitavog svijeta, kako je to istaknuo u prigodnom govoru zastupnik Svete Stolice. ⁵⁸

I svjetovnjaci, pripadnici Crkve, djeluju danas na istoj liniji kultiviranja. Držeći se starog zapažanja »inter arma silent Musae (u ratu se ne razvija kultura)«, svjetovnjaci posebno rade na području odgoja za mir. Tako npr. sastali su se u Dublinu od 11. do 15. srpnja 1984. uz sudjelovanje kardinala Basila Humea, Predsjednika Savjeta Evropskih biskupskih konferencija, 150 delegata iz 22 zemlje Sjeverne i Južne, Istočne i Zapadne Evrope, i raspravljali su o temi Odgoj za mir. Sudionici kongresa branili su vrednote koje su nužne u stvarima odgoja za mir i kultiviranje svijeta: isključenje nezaposlenosti, isključenje napetosti između mladih i odraslih, isključenje nasilja i sukoba u sindikatima, poštovanje pred kulturološkim razlikama, priznavanje dostojanstva čovjeka, nužnost poučavanja o toleranciji, preodgoj volje za pošteno tretiranje tuđih problema, odgajati sposobnost izdići se nad svoje vlastite vrednote i korist, s ciljem da se pomogne drugima, odgoj za dijalog i objektivnu analizu postojećih problema, itd. ⁵⁹

Na temelju učenja Crkve o pravu svih ljudi na kulturu ⁶⁰ bori se danas Crkva protiv svih oblika diskriminacije među ljudima. Tako su npr. u Južnoj Africi, gdje 72% cjelokupnog pučanstva i 94% bijelog pučanstva jesu kršćani, katolički su biskupi već 1952. započeli objavljivati seriju pastirskih poslanica, u kojima se osuđuje »apartheid«, tj. sistematska segregacija bijelaca i crnaca, na svim razinama, od škola do javnih lokala. Akcija biskupâ s godinama se pojačavala, i neke katoličke crkve danas primaju crne učenike usprkos suprotstavljanju dr-

⁵⁷ Nav. dj., 1.

⁵⁸ Nav. dj., 28.

⁵⁹ Usp. *Katholische Unesco Informationen*, Juli—September 1984, 40—41.

⁶⁰ Usp. *Enchiridion Vaticanum*, nav. izd., član 1518—1521.

žavnih vlasti. Katolički svećenici, kao pater Cosmos Desmond i nadbiskup Denis Hurley, kao i različite međunarodne utjecajne organizacije, uporno nastupaju protiv »apartheida« i nepravda koje se na toj osnovi čine u Južnoj Africi.⁶¹

U težnji za stvaranjem »novog čovjeka« pomoću odgoja i kultiviranja duha, Crkva danas nastoji i kroz materijalnu pomoć onima koji su osobito ugroženi odgojiti u čovječanstvu raspoloženje aktivne bratske ljubavi. Tako je prošle godine, 1985, u tome prednjačilo Papinsko vijeće »Cor unum«, kao karitativni organ osobno Svetog Oca,⁶² pomažući golemim novčanim sumama žrtvama poplave, potresa, glada i suše po svijetu. Stavovi suvremene Crkve o kultiviranju svijeta za aktivnu bratsku ljubav dadu se naslutiti iz prikaza što ga je na Generalnoj skupštini Papinske komisije za misijski rad dao Henri Bodet, tajnik odjela za djecu pri toj ustanovi. On saopćava ove stravične činjenice: »... Glad, loša ishrana, bolest, prema najnovijim podacima ubijaju svake godine 15 milijuna djece, a da uopće ne govorimo o milijunima drugih, koji umiru od istog zla... Mora se govoriti također o djelima nasilja i izrabljivanja u svim njihovim oblicima, o prisilnom radu sve do prostitucije, čija su žrtva svakako milijuni djece. Prema istim statistikama, više od 50 milijuna djece ispod 16 godina jesu na teškim radovima po svijetu, a među njima mnogi rade u rudnicima ili u nedozvoljenim radionicama, također u evropskim zemljama... K tome još dolaze gomile bijedne djece po cestama, bez stalnog skloništa. Prema sigurnim izvorima može se govoriti o 80 milijuna djece u takvom položaju a od njih je 10 milijuna u industrijskim zemljama. Stotine tisuća drugih zatvoreno je u izbjegličkim logorima, iza bodljikave žice, zapleteni u oružane sukobe. — Teže je proračunati, ali nije ništa manje važan broj djece koja rastu bez nade (da će se opismeniti, ili rastu u atmosferi bez obiteljske ljubavi i bez moralnih ili religioznih odnosa. Međunarodni katolički biro za djecu usmjerio je svoju kampanju na senzibiliziranje kršćanskog mnijenja u odnosu na problem 'duhovna praznina djece'...«⁶³ Msgr. Jean Ceirano, delegat Sv. Stolice, u veljači 1985, na 31. sjednici Komisije Ujedinjenih naroda u Beču, intervenirao je u vezi s problemom »duhovne praznine djece« i založio se za borbu protiv narkotika. Naglasio je da je pojava drogiranja povezana s krizom civilizacije i s velikim nezadovoljstvom u svijetu; mora se uložiti sve moguće, istaknuo je riječi Ivana Pavla II, za preventivu i rehabilitaciju tih bolesnika. Isto je tako na 2. konferenciji evropskih ministara zdravlja, u travnju 1985. u Stockholmu, delegat Sv. Stolice upozorio na ljudsko dostojanstvo također duševnih bolesnika te u ime Svete Stolice tražio da se pronalaze načini i sredstva kako bi se olakšalo život i žrtvama tih bolesti.⁶⁴ Kršćanska radnička omladina (CAJ), na međunarodnom planu, nastupa protiv raznih oblika neljudskih odnosa u čovječanstvu. Tako je npr. s međunarodnog seminara te omladine, održanog od 13. do 18. travnja 1985. u Abidjanu, upućena Poruka afričkoj radničkoj omladini: »U naše vrijeme« — kaže se u

⁶¹ Usp. *Katholische Unesco Informationen*, April—Juni 1985, 14.

⁶² Nav. dj., 20.

⁶³⁻⁶⁹ Nav. dj., 21—29, passim.

poruci — »kad gospodari individualni i kolektivni egoizam, mora biti uspostavljen jedan posve novi svijet, prožet humanizmom i utemeljen na općem interesu. To zahtijeva duboki i stalni odgoj i naroda, koji su u svojoj povijesti navikli da se egoistički bore za svoje vlastito dobro na štetu drugih.«⁶⁵ Što se tiče uloge sredstava javnog priopćavanja, Crkva naglašava potrebu oplemenjivanja čovječanstva i tim putem. Tako je npr. Biskupska konferencija Brazila, u lipnju 1985, objavila dokument Etika komunikacije, u kojemu se službeno suprotstavlja manipulaciji javnog mnijenja na štetu širokih masa naroda.⁶⁶ Slično tome, u povodu nacionalnog zasjedanja ustanove »Catholic Press Association«, u svibnju 1985, u Orlandu u Floridi, naglasio je James Tunstead, profesor na sveučilištu Notre Dame, odgovornost koju moraju na sebe preuzeti katolički novinari kao odgojitelji. Brazilski kardinal P. Evaristo Arns na istom je kongresu upozorio na bitnu ulogu katoličkih novinara u Lat. Americi: na obranu ljudskih prava.⁶⁷ Crkva danas nastoji posebno oko izobrazbe u krajevima koji su bez dovoljnog broja kulturnih ustanova. Tako je npr. u Indiji, na kraju 1984, bilo katoličkog pučanstva 11 700 000 vjernika, 125 biskupa, 5 159 župa i 17 550 dječjih vrtića, 6 183 osnovnih škola (oko 2 milijuna učenika), 2 986 škola drugog stupnja (1 600 učenika). Katoličke visoke škole imaju 141 788, a katolička sveučilišta 41.644 studenata.⁶⁸

Organizirajući međunarodne susrete mladih, Crkva posebno želi utjecati na odgoj i evanđeosko oplemenjivanje naraštaja koji dolaze. Tako je npr. Međunarodni katol. studentski pokret (MIEC), pod pokroviteljstvom papinske ustanove Pax Romana, pripremio 1984. godine simpozij o problemima ljudskih prava u azijskim zemljama. Sudionici su posebno naglasili odgovornost studenata za poštovanje ljudske osobe. Bert Caccavan, iz Filipina, osvijetilo je teološke motivacije za trajnu angažiranost u obrani i unapređivanju ljudskih prava u svjetlu Biblije i Evanđelja.⁶⁹

Domet i uvjerljivost utjecaja Crkve na odgoj i kulturu danas mogu se naslutiti i iz priznanja nekatoličkih političkih ličnosti. Tako je npr. 23. III. 1985. na nacionalni dan Pakistana general Zia-Ul-Hac, predsjednik Republike, odlikovao kardinala Josipa Cordeiroa, nadbiskupa iz Karachija, Zvijezdom Časti. Time je Pakistan, muslimanska država, odlikovao Katoličku Crkvu za njezina djela u području odgoja i društvene aktivnosti.⁷⁰ Crkva danas i preko raznih međunarodnih i drugih organizacija svjetovnjaka-vjernika nastoji utjecati na oplemenjivanje čovjeka i čovječanstva. S tom svrhom je, npr. 23. i 24. studenog 1984. u Strassburgu održan međunarodni simpozij na temu Pravo obitelji: živjeti u dostojanstvu. Simpoziji su organizirale neke svjetske organizacije, među kojima i Međunarodni pokret katoličkih pravnikâ i Katolički informacijski biro za evropske probleme. Simpozij je održan pod patronatom Generalnog sekretara Evropskog Vijeća, a sudjelovale su ugledne osobe iz političkog, pravnog i crkvenog života. Ugledni zadatak Evropskog Vijeća jest zaštita i razvijanje ljudskih prava. 260 sudionika iz oko 15 zemalja branili su pravo obitelji na zajednički život i poštovanje obiteljske zajednice u kontekstima riječi M. Petera Leuprechta,

⁷⁰⁻⁷² Nav. dj., 30—33.

direktora ureda za ljudska prava pri Evropskom Vijeću: »Čovjek može, živjeti dostojno, ako mu se dadu ne samo građanska i politička prava, nego i privredna i društvena prava...«⁷¹ Za uzdizanje nerazvijenih zemalja danas vrlo mnogo doprinose katoličke karitativne organizacije, npr. Misereor (Aachen), Adveniat (Essen), Caritas Internationalis, itd. Tako je npr. u prvih šest mjeseci 1985. Misereor uputio 93,8 milijuna DM kao pomoć za razvoj u nekim nerazvijenim zemljama. Ili npr. akcija »Jedan dan za Afriku«, na 23. siječnja 1985. mobilizirala je katolike u Sav. Rep. Njemačkoj, pod vodstvom Caritasa i Misereor, i bilo je skupljeno i poslano više od 100 milijuna DM kao pomoć Africi. Od takvih pošiljki grade se škole, osnovne, srednje i visoke, internati i obrtne škole, unapređuje se tisak, radio-emisije i televizija.⁷² U svim takvim oblicima sudjelovanja Crkve u odgoju i kultiviranju imaju danas sve veću ulogu katolički svjetovnjaci. O ulozi svjetovnjaka Drugi vat. je izdao Dekret o apostolatu svjetovnjaka. U tom se dekretu ističe da svjetovnjaci-vjernici treba da djeluju »poput kvasca« i vrše »evangelizaciju, da posvećuju ljude — potičući i usavršavajući vremeniti poredak, tako da njihova aktivnost u tom poretku konstituiraju jasno svjedočanstvo za Krista i posluži za spasenje ljudi«,⁷³ »u vjeri, ufanju i ljubavi«. ⁷⁴ »Svi svjetovnjaci neka vode puno računa o svom zvanju, o obiteljskom i građanskom osjećanju i o onim vrlinama koje se odnose na društveni život, tj. o poštenju, o duhu pravde, o iskrenosti, pristojnosti, snazi duha...«⁷⁵ Kršćani su pozvani da izgrađuju vremeniti poredak u »svjetlu Evanđelja i nauči Crkve« te da »potičani kršćanskom ljubavlju« traže posvuda i u svakoj stvari »pravdu kraljevstva Božjeg«. ⁷⁶ Svaki je vjernik, apostol i »službenik kršćanske mudrosti«, pozvan da prednjači u promicanju »istinski općeg dobra«, da nastoji »suradivati sa svim ljudima dobre volje... u duhu Evanđelja«. ⁷⁷ Kršćani su pozvani da »solidarnost« pretvore u svećevječansko »čuvstvo bratstva«, nadahnjujući se idejom da u obitelji i u svojoj sredini, u kulturnom i društvenom životu budu »suradnici Boga Stvoritelja, Otkupitelja i Posvetitelja«. ⁷⁸ Službeni dokumenti naglašuju i to da svjetovnjaci vrše svoj apostolat ostajući stalno »u povezanosti s hijerarhijom«, jer — »što se tiče djela i ustanova vremenitog reda, zadatak crkvene hijerarhije jest da ona poučava i autentično tumači moralne principe koje treba slijediti u vremenitim stvarima...«⁷⁹ Svjetovnjaci su pozvani posebno da »Crkvu učine prisutnom i djelotvornom tamo gdje ona može postati sol zemlje samo njihovim posredstvom«. ⁸⁰ To naglašava Konstitucija o Crkvi, nastavljajući da svjetovnjaci trebaju živjeti kao »svjedoci uskrsnuća i života Isusa Krista i kao znak živoga Boga«, prožimajući »kulturu i ljudska djela moralnim vrijednostima«. ⁸¹ Bez svjetovnjaka ne može Evanđelje ući u mentalitet, u običaje i u djelovanje nekog naroda, kaže se

⁷³ Usp. *Enchiridion Vaticanum*, nav. izd., član 916—917.

⁷⁴ Nav. dj., član 919.

⁷⁵ Nav. dj., član 930.

⁷⁶ Nav. dj., član 941.

⁷⁷ Nav. dj., član 967.

⁷⁸ Nav. dj., član 974.

⁷⁹ Nav. dj., član 1007.

⁸⁰ Usp. *Enchiridion Vaticanum*, *Lumen gentium*, član 369.

⁸¹ Nav. dj., član 380.

u konstituciji o misionarskoj aktivnosti.⁸² U svom svjedočenju za Krista katolici trebaju »bratski surađivati s drugim kršćanima, i s nekršćanima, posebno s članovima međunarodnih društava«, imajući pred očima da »zidanje zemaljskog grada treba da se temelji u Gospodinu i da bude prema Njemu upravljeno«. ⁸³

Ukratko, kako kaže Yves Congar: »Vjernici... moraju, koliko god je to moguće, ono vremenito, tj. civilizaciju... usmjeriti na Krista, i zajedno s time maksimalno je humanizirati...«. ⁸⁴ Pri tome, naravno, »svjetovnjaci nisu samo objekt hijerarhijske službe, nego svaki u svom staležu ima aktivnu funkciju da svijet i povijest u Kristu vodi prema Bogu«. ⁸⁵

Završna riječ

Orijentaciona misao kršćanske civilizacije jest ova: slijedeći Isusa Krista kao Ideal oplemeniti samoga sebe i zračiti Kristovu oplemenjujuću osobnost na druge ljude i sva stvorenja Božja. Ta je orijentaciona misao uzidana u najveličanstveniju kao i onu najskromniju arhitekturu kršćanskih Crkava, kao li u sve ono što se u tim Crkvama u raznim liturgijskim funkcijama radi, s ciljem da se prenese u život. Crkva na taj način želi da se uspostave veze između svih naroda. Ona odgaja ljude u duhu da su svi braća i djeca jednoga Oca. Tako je nastupala u svom početku, kad se borila protiv mentaliteta »gula i libido« (uživanje u jelu i piću i u spolnim nasladama), što je obilježavalo životni smisao tadašnjeg نابراženog rimskog i grčkog čovjeka, i kad se borila protivu shvaćanja »panem et circenses« — kruha (bez rada) i igara (bez moralnih kočnica), što se u međuljudskim odnosima išćahurilo kao, »zloća u srcu« i odrazilo čak u rimskom zakonodavstvu npr. u paragrafu »servile caput nullum jus habet« (rob nema nikakvih prava). — S Kristom kao Idealom za odgojnu koncepciju i oplemenjenje čovjeka Crkva nastupa izravno protiv takvih shvaćanja od početka do danas. Stoga obraćenik Francois Coppée piše npr. o obredu Pepelnice ovako: Pepeo posut iznad glave upozorava kršćanina kako je potrebno da »bude ponizan... na zasluge koje je stekao, na dobra koja je učinio. On mu također zapovijeda da popravi zlo koje je učinio i da barem gorko i sa svim silama svoje duše požali pogrešku, ako se ta me dade više popraviti...«. Simbolizam odgojnih funkcija stvorio je u tijeku kršćanskog oblikovanja svijeta remekdjela umjetnosti, kao što su Božanstvena komedija od Dantea, Missa sollemnis od Beethovena, Requiem od Mozarta, Stvaranje od Haydna, Mesija od Händela, Parisifal od Wagnera, djela od Bacha, Liszta, itd. Fluid biblijskog oplemenjivanja teče iz gigantskih figura Michelangelova Sudnjeg dana, kao i iz uzvišene ljepote Leonardovih i Rafaelovih likova. Ako je kadgod u shvaćanju umjetničke slobode, zbog motiva moralne prirode, došlo do nespornosti između umjetnika i predstavnika Crkve, kao npr. kad je papa Pio IV. naredio da se »obuku« figure Michelangelova Sudnjeg dana, jer su bile naslikane gole sve osim Marije, i to

⁸² Usp. *Enchiridion Vaticanum*, Ad Gentes divinitus, član 1163.

⁸³ Nav. dj., član 1239.

⁸⁴ Yves Congar, *Der Laie*, Stuttgart, Schwabenverlag, III izd., 183.

⁸⁵ Yves Congar, nav. dj., 759.

se događalo radi dobronamjerne brige Crkve za čvrstoću moralnih načela, bez kojih je nemoguće uspješno provesti cjelovit odgoj i izgradnju čovjeka u duhu »služenja« i »življenja« za drugoga po uzoru Isusa Krista. Michelangelove gole figure »obukao je« Daniele da Volterra, pa su ga zbog toga prozvali »Braghetone« (gačar). Na toj razini moralnog vrednovanja umjetnosti može međutim uvijek doći do nesporazuma, jer će na tom području vrednovanja ljudi imati uvijek neki blaža i neki stroža gledanja, a vrijeme će uvijek donijeti potrebne korekture rigorizma i laksizma. Međutim, ono biblijsko »Ja ću vas utješiti kao čovjeka kojega tješi njegova majka« (Iz 66, 13) uvijek će zračiti iz lika Rembrandtova Krista sa slike Večera u Emausu. Božanske riječi: »Ja ću vam dati novo srce i staviti ću u vas novi duh... svoj duh« (Ezek 26, 25—27) zračiti će čak i kroz aristokratsku raskoš sa Veroneseove Gozbe (Levijska, u Kani). Okrepljujuće evanđeosko ufanje »šta se bojite, malovjerni!... Ocu vašemu poznato je sve što vam treba!« stalno će sjati u aleji lijepog vrta, u koji je svog Krista stavio moderni francuski slikar Maurice Denis. Odgajajuća i oplemenjujuća evanđeoska ljubav iz onoga »čuli ste da je rečeno: oko za oko, zub za zub; a ja vam kažem: ljubite i one koji vas progone i mrze« — uvijek će zračiti iz Krista, okružena bezumljem ljudskog bijesa, na platnu modernog francuskog slikara Georges-a Desvalièrsa. Crkvena pedagogija »svucite starog čovjeka zloće i nepravde i obucite na sebe novog čovjeka dobrote, pravednosti i ljubavi« progovarat će iz svih likova Krista u djelima modernog slikara Georges-a Rouaulta, kao i tolikih drugih.

U vremenima liberaliziranja vjerskih osjećaja i vjerskih pogleda na život, Krist također ostaje prisutan u povijesnim zbivanjima, pa makar možda donekle u skrovitoj i manje upadljivoj formi — što je uostalom u skladu s njegovom pedagoškom metodom nenametljivog pristupanja u ljudska srca. On je, na ovaj ili onaj način, prisutan u svim situacijama čovječjeg života, u svim zbivanjima povijesti, u svim slojevima društva, kao vijesnik ljubavi, pobornik pravde, unositelj božanskog života u razne oblike zemaljske obamrlosti, kao veza neba sa zemljom, Boga s ljudima, čovjeka s čovjekom, kao neiscrpni isijavatelj dobrote i humanosti pod bezbrojnim njihovim oblicima, kao onaj koji u sve modalitete ljudskog života umjesto orijentacije »moj bližnji — moj neprijatelj« (J. P. Sartre) i orijentacije »čovjek čovjeku — vuk« (Hobbes) unosi orijentaciju »moj bližnji — moj raj« i »čovjek čovjeku — brat«.

To su uočili i u svojim djelima posvjedočili veliki svjetski pisci i mislioci. Friedrich Schlegel (1772—1829), osnivač njemačkog književnog romantizma, piše ovako: »Djelovanje što ga je izvršilo kršćanstvo, posebno u svojim počecima sličí električnoj masi koja se brzinom prenijela na čitavo čovječanstvo, i magnetskom fluidu koji je život i gibanje prenio do zadnjih ekstremiteta svojih udova«. ⁸⁶ Francuski pisac Balzac, u uvodu djela *La Comédie humaine*, govori: »Katolicizam, kao potpuni sustav potiskivanja iskvarenih nagnuća čovjeka, ujedno je najveći elemenat društvenog poretka«. ⁸⁷ Filozof Auguste Comte, otac pozitivizma, daje svoj sud: »Katolicizam je bio najefikasniji promicatelj pučkog raz-

⁸⁶ Nav. prema *Prontuario sacro-profano*, II sv., 200.

⁸⁷ Nav. dj., 201.

voja ljudske inteligencije«. ⁸⁸ Filozof J. J. Rousseau govori: »Naše moderne vladavine bitno duguju kršćanstvu svoj čvršći auktoritet i manje česte revolucije. Njih je kršćanstvo učinilo manje krvavima; to se jasno vidi iz činjenice, gdje se one usporede sa starim vladavinama«. ⁸⁹ Pan-teistički filozof Fichte naglašava: »Kršćanstvo još nosi u svojim nje-drima snagu obnove, o kojoj nemamo pojma. Tko je bilo kao vjernik ili kao slobodni mislilac mogao prosuđivati njegovo unutarnje djelovanje, morat će dopustiti da će ono jednoga dana postati nutarnja i organiza-ciona snaga društva, i tada će se ono otkriti svijetu u svoj dubini svojih koncepcija i u svem bogatstvu svojih blagoslova«. ⁹⁰ J. W. Goethe zapaža: »Ma koliko napredovala civilizacija, ma koliko se proširila dostignuća ljudske inteligencije, moralna uzvišenost kršćanstva nikada neće biti nad-mašena«. ⁹¹ Francuski filozof Hypolite Taine piše: »Danas, nakon 18 stoljeća, kršćanstvo je još uvijek... veliki par krila, menadmašiv da digné čovjeka nad sama sebe... Uvijek i svugdje gdje su ta krila sma-laksala ili se slomila, javni i privatni oblici ponašanja su se izopacili... Čim se pristupi iz bliza jednom prizoru takve vrste, može se procijeniti koliko je kršćanstvo dobra i korisnoga donijelo u naše moderno dru-štvo, koliko je ono tu umijelo stidljivosti, nježnosti i čovjekoljublja, koliko je tu dobronamjernosti i pravednosti sadržano. Ni filozofski razum, ni umjetnička i književna kultura, ni čast feudalna, vojnička i viteška, nikakav zakonik, nikakva administracija, nikakav oblik vlade nisu spo-sobni da ga zamijene u službi istinske civilizacijske prosvjećenosti. Samo ono može nas zadržati na sudbonosnoj padini i zaustaviti lagano skliza-nje koje izvršava naša ljudska rasa odstupajući neprekidno i s čitavom svojom izvornom težinom prema svojim dubokim temeljima; i staro evanđelje — kakav god bio njegov sadašnji zastor — još i danas je najbolja naravna pomoć za pravilan društveni život...«. ⁹² Ne mora se svatko složiti s navedenim mišljenjima i prosudbama, ali svakoga tko želi stvarati zaista realne sudove o obuhvatnijim pojavama u povijesti moraju takvi sudovi nekršćanski orijentiranih mislilaca zaustaviti pred eventualno olakom praksom davanja konačnih i negativnih sudova. Naj-glavniji rezultat takva odgojnog humanog djelovanja kršćanstva formu-lirao je poznati židovski mislilac našeg stoljeća Henri Bergson riječima: »Trebalo je čekati kršćanstvo pa da ideja sveopćeg bratstva, koja uklju-čuje jednakost prava i nepovredivost osobe, postane djelotvornom«. ⁹³

Krist, kršćanski ideal odgoja i kultiviranja, zahtijeva i danas kao i kroz povijest da svaki pojedinac treba sâm sebe tako oblikovati kako bi mislio, osjećao, govorio i vladao se tako da sve više i više u ljudskim srcima zavlada načelo »moj bližnji — moj raj«, odnosno »moj bližnji, moja najveća obaveza«. S tim načelom kršćanstvo je promijenilo ljudsko ponašanje i stvorilo u ljudima nove osjećaje s novim kriterijima vred-novanja ljudske osobe. Čovjek je postojao i prije kršćanstva, ali uglav-

⁸⁸ Nav. dj., 202.

⁸⁹ J. J. Rousseau, *Emile*, Liv. IV.

⁹⁰ Nav. *Prontuario sacro-profano*, nav. svezak, 211.

⁹¹ Nav. dj., 213.

⁹² H. Taine, *Les Origines de la France contemporaine*, Vol VI, 110 i dalje; usp. također *Prontuario sacro-profano*, nav. sv., 213—214; 221—222.

⁹³ H. Bergson, *Les Deux Sources de la Morale et de la Religion*, 76—77.

nom upravljani zakonima tijela. Obitelj je postojala i prije kršćanstva, ali upravljana uglavnom samovoljnom gospodara — »glave« obitelji. Ljudski rod postojao je i prije kršćanstva, ali uglavnom upravljani uvjerenjem o legalnosti zarobljavanja svog bližnjega, po načelu sile jačega. Govorenja o pravdi bilo je i prije kršćanstva, kod pojedinih filozofa poput Sokrata, Aristotela, Seneke, Konfucija, ali mentalitet i zakoni bili su takvi da je pravdu krojila snaga oružja, a ne dostojanstvo osobe. Sve takve oblike ponižavanja dostojanstva čovjeka kršćanstvo je nastojalo spriječiti. U mnogočemu je i uspjelo. Kršćanstvo je kroz dvije tisuće godina svog opstanka obnavljalo čovjeka, zalažući se za preporod duha i srca, uz zaštitu poštovanja tijela — kako je to odgovaralo neizbježnim nužnostima povijesnog razvoja. Kršćanstvo je obnovilo obitelj, zalažući se za dostojanstvo ličnosti svih obiteljskih članova, protiv samovoljne zloupotrebe vlasti od strane »glave« obitelji. Kršćanstvo je obnovilo ljudski rod, odgojivši osjećaje društvenog zajedništva, i neprekidno braneći jednakost, pravdu, ljubav i istinoljubivost protiv mentalitetu interesa, koristoljublja, sebičnosti, sile jačega, kao i protiv raznih oblika lažljivosti u odnosu na sama sebe i prema drugima. Kršćanstvo je oplemenilo osjećaje čovjeka, uzgojilo je svijest o čovječanstvu kao zajednici, odgojilo je u ljudima osjećaje za kreposti pravde, ljubavi i bratstva, odgojilo je među ljudima čuvstvo solidarnosti, pomaganja, međusobnog podnošenja i razumijevanja. Kršćanstvo je spojilo čovjeka s Bogom kao Ocem svih ljudi i čovjeka s čovjekom kao bratom u Bogu. U svojoj odgojnoj i kultivirajućoj aktivnosti Crkva nastoji sve to i danas činiti. »Partemius in Deo et nos omnes in Deo« — piše na jednom zidu u katakombama sv. Sebastijana u Rimu. To da svi ljudi, svi mi »budemo u Bogu«, na način Isusa Krista, kao najsvetijeg, najplemenitijeg i najboljeg našeg ljudskog Uzora i Brata, predstavljalo je od početka Crkve pa do današnjeg dana nadahnjujuće načelo utjecanja Crkve na odgoj i kulturu.

DIE ROLLE DER KIRCHE IN DER ERZIEHUNG UND KULTUR VON HEUTE (II)

Zusammenfassung

Es wird weiter (II Teil) auf das Thema Die Kirche und die Kultur verhandelt. Zuerst wird die Differenz zwischen die »Natur« und »Kultur« festgestellt. Die Kultur transformiert die »Ich — Es« Beziehung in die »Ich — Du« Beziehung. Die letzte Beziehung schliesst die Gleichheit zwischen den Menschen ein. Durch die »Ich — Du« Beziehung wird das Gefühl »amor sui« ins Gefühl »amor alterius« umerzogen. Ohne

einem solchen Umerzogenwerden könnte der »homo miles« den »homo faber«, wie auch noch umfassender der »homo creator« den »homo sapiens« ausrotten. Die Kirche kultiviert die Menschen durch verschiedene liturgische Funktionen, bei denen man besonders das Menschen-Herz zu veredeln versucht. Das Herzenveredeln bedeutet ganz konkret: allmenschliche Solidarität zu schaffen, den Kampf für die Gerechtigkeit und alle Menschenrechte zu führen, engagiert für das Menschenwürdiges Leben zu werden. Zum Schluss wird betont, dass Jesus Christus als Inspirierungsquelle in der ganzen Geschichte der Kirche bis heute, als Vorbild der Erziehung und Kultivierung, anwesend war und ist. Das sieht man aus der Literatur, Skulptur, Musik, wie auch aus den offenen Geständnisse der grossen Denker (Fr. Schlegel, Aug. Comte, Fichte, H. Balzac, Goethe, H. Taine, H. Bergson). Die Würdigung der Rolle des Christentums von der Seite so grosser Denker, die dazu keine christlichen Gläubigen sind, sollten uns alle vor der eventuell leichtsinnigen Praxis bremsen, die definitiven und ganz negativen Urteile von der Rolle der Kirche im Bezug auf die Erziehung und Kultivierung der Menschen auszusprechen.